

تعیین شاخص‌ها و ویژگی‌های فرهنگی - معنوی ورزش کشور

مهدی شهبازی^۱ * راضیه هژبرنیا^۲ * محمدتقی خورند^۳

چکیده

هدف این مقاله تعیین شاخص‌ها و ویژگی‌های فرهنگی معنوی ورزش کشور است. روش انجام پژوهش آمیخته و جامعه آماری در بخش کیفی را مدیران ستادی، اساتید مدیریت ورزشی و پژوهشگران این حوزه و در بخش کمی مدیران و متخصصان ورزشی، اساتید مدیریت ورزشی و پژوهشگران تشکیل دادند. به صورت هدفمند ۶۵ پرسشنامه محقق ساخته به صورت آنلاین و میدانی توزیع شد. تحلیل داده‌ها با استفاده از آمار توصیفی برای ویژگی‌های جمعیت‌شناختی و آمار استنباطی آزمون فریدمن در سطح معنی‌داری ۰/۰۵ با نرم‌افزار SPSS برای اولویت‌بندی شاخص‌ها و مؤلفه‌ها استفاده شد. نتایج نشان داد در رتبه‌بندی مربوط به مؤلفه‌های شاخص فرهنگی ورزش کشور بیشترین میانگین رتبه مربوط به فعالیت‌های فرهنگی در ورزش و کمترین میانگین رتبه مربوط به ارتباطات و مبادلات فرهنگی بوده است. در رتبه‌بندی مربوط به مؤلفه‌های شاخص معنوی ورزش نیز بیشترین میانگین رتبه مربوط به فعالیت معنوی در ورزش و کمترین میانگین رتبه مربوط به هویت دینی در ورزش بوده است.

واژگان کلیدی: شاخص‌های فرهنگی، ورزش معنوی و معرفتی، نظام‌نامه فرهنگی ورزش، ورزشکار

فصلنامه مطالعات فرهنگی اجتماعی المپیک • سال دوم • شماره ششم • بهار ۱۴۰۰ • صص ۸۴-۵۹

تاریخ دریافت مقاله: ۹۹/۷/۱۷ تاریخ پذیرش مقاله: ۹۹/۱۰/۲۰

۱. دانشیار دانشکده تربیت‌بدنی و علوم ورزشی، دانشگاه تهران، تهران، ایران (shahbazimehdi@ut.ac.ir)
۲. دانشجوی دکتری دانشکده تربیت‌بدنی و علوم ورزشی، دانشگاه تهران، تهران، ایران (rhojabrnia@yahoo.com)
۳. استادیار دانشگاه علوم کشاورزی و منابع طبیعی ساری، مازندران، ایران (mtkhorand@yahoo.com)

مقدمه

ورزش پدیده‌ای اجتماعی-فرهنگی است که پیوندی بسیار محکم با مجموعه نهادها و ساختارهای اجتماعی دارد. شافر و لام (۱۹۲۲)، بیان می‌کنند که تجلی ارزش‌ها از طریق ورزش نشانگر اهمیت آن در جامعه است. حتی برخی از مکاتب جامعه‌شناسی مانند کارکردگرایی به نقش ورزش در ایجاد ثبات اجتماعی تأکید می‌ورزند و آن را به عنوان نهادی شبه مذهبی تلقی می‌کنند که با استفاده از مراسم و آیین‌ها ارزش‌های مشترک جامعه را تقویت می‌کند (عبدلی، ۱۳۸۹). فردریکسون (۱۹۶۰)، در این مورد گفته است که «ورزش در درجه اول یک محصول فرهنگی است و باید این گونه درک شود» (بلانچارد، ۱۳۸۹). همچنین گیرتز (۲۰۰۰)، فرهنگ را الگوی معنایی و منتقل شده در طول تاریخ تعریف کرده است که اگر فرهنگ را مجموعه‌ای از اعمال معلومات نمادین پویا بدانیم که در خلاقیت فرهنگی، طرز فکر، نوع احساس ارزش‌ها، آداب و رسوم افراد یک گروه و با یک جامعه بروز می‌کند (Geertz, 2000: 177). ورزش بخشی از فرهنگ است و بین آن دو رابطه مستقیم وجود دارد. به طوری که شناخت ورزش بدون آگاهی از ارزش و کیفیت ریشه‌های فرهنگی یک جامعه امکان‌پذیر نیست. به همین دلیل رشد و توسعه ورزش در هر جامعه، به فرهنگ جامعه آن کشور مربوط می‌شود.

در ایران باستان نیز همواره ورزش بخشی از فرهنگ جامعه بوده است، حتی تنظیم بازی با توپ، به وسیله ایرانیان با کمک (چوگان) و بدون اسب (هاکی)، انجام مسابقات تیراندازی، کشتی و دوها برگرفته از فرهنگ ایرانیان در گذشته بود. ضروری است تربیت بدنی و ورزش به عنوان پدیده‌ای که هر دو خاصیت فرهنگ‌پذیری را داراست (عباسی بختیاری، ۱۳۹۰)، مورد تجزیه و تحلیل و بررسی قرار گیرد و شاخص‌هایی که نمایانگر فرهنگ در ورزش کشور هستند مشخص شوند. رعایت موازین اخلاقی در محیط‌های ورزشی و مسابقات توسط ورزشکاران از جمله خاستگاه جهانی و ملی دارد و مورد پسند کلیه دست‌اندرکاران و تماشاچیان می‌باشد (خبیری، ۱۳۸۱). در سال‌های اخیر

ناهنجاری‌های رفتاری، انحراف و کجروی‌های اخلاقی و رفتاری در بین ورزشکاران، مربیان، داوران و سایر مسئولان و دست‌اندرکاران امور ورزش اتفاق افتاده است. رسانه‌های جمعی و مطبوعات گزارش‌های مستند از انحراف در ورزش توسط ورزشکاران و مربیان و حتی سازمان‌ها و باشگاه‌های ورزشی ارائه می‌دهند (احمدزاده، موسوی، دوستی، ۲۰۱۴: ۱۷). در واقع نقش ورزش و تربیت‌بدنی به عنوان یک پدیده تربیتی سازنده و مفید در پرمحتوا نمودن بعد فرهنگی هنر جامعه است. بنابراین دلیل اهمیت ورزش به خاطر این است که امروز تعداد علاقه‌مندان به مراتب بیشتر از شرکت‌کنندگان آن است. نقش ورزش در انتقال میراث فرهنگی و ارزش‌های انسانی و اخلاقی جامعه به دیگر ملت‌ها بسیار با اهمیت و پررنگ است و مرور و تمرین ارزش‌ها و هنجارهای اجتماعی با عضویت در تیم‌های ورزشی امکان‌پذیر است. این پدیده اجتماعی عصر حاضر، مملو از نقش وابستگی و همبستگی، همکاری، گذشت، فداکاری، دوستی، صمیمیت و بسیاری از ارزش‌های انسانی و اجتماعی دیگر در موفقیت و پیروزی است و به آسانی نیز می‌تواند ضمن انتقال فرهنگ از یک نسل به نسل دیگر، از یک ملت به ملت دیگر، نشان‌دهنده غنای فرهنگی این جامعه پویا و رو به رشد باشد (عباسی بختیاری، ۱۳۹۰). حیطه‌های مختلف اجتماعی و فرهنگی ورزش و اهمیت بسیار بالای دارد، بنابراین جامعه‌شناسان و پیشگامان جامعه‌شناسی ورزش همچون مارسل مس، یوهان هویزینگا، رژه کایووا، نوربرت الیاس و پیر بوردیو توجه ویژه و دیدگاهی مساعد به ورزش داشته‌اند. ورزش در تمامی ابعاد فرهنگی و اجتماعی جامعه اثرگذار است حتی امکان قضاوت درباره سطح پیشرفت اجتماعی و فرهنگی یک جامعه با در نظر گرفتن توسعه فرهنگ ورزش بین افراد آن جامعه امکان‌پذیر است. لازم به ذکر است که توسعه فرهنگ ورزشی با عوامل اجتماعی حاکم بر جامعه نیز در ارتباط است. بنابراین، ارزیابی شرایط اقتصادی، فرهنگی و میزان هماهنگی اجتماعی موجود در تعیین میزان رشد یا محدودیت در فرهنگ ورزش نقشی تعیین‌کننده دارد (خولی، ۱۳۸۳).

فرهنگ در ورزش نقشی روشن و انکارناپذیر دارد. به دلیل نقش فرهنگ توسعه پایدار شاخص‌های توسعه انسانی در واقعی‌تر نمودن سنجش پیشرفت ملی، اهمیت و ضرورت نگاه ویژه به فرهنگ و ارزیابی مستمر شاخص‌های فرهنگی در حیطه ورزش و تندرستی را دو چندان نموده است. درونی کردن ارزش و اهمیت فعالیت‌های بدنی و

ورزش، ایجاد روحیه نشاط و شادابی و هدفمند نمودن اوقات فراغت عموم جامعه و فعالیت‌های رقابتی توسط سازمان‌های ورزشی پیگیری می‌شود. همگانی نمودن فعالیت‌های ورزش و تندرستی به منظر دستیابی به هدف‌های ذکر شده نیازمند برنامه‌ریزی، تخصیص بودجه، فضای ورزشی استاندارد و نیروی انسانی کارآموده در کنار استفاده بهینه از شاخص‌های فرهنگی در کشور است (سند تفصیلی نظام جامع توسعه تربیت بدنی و ورزش کشور مطالعات تفصیلی توسعه ورزش سازمان تربیت بدنی جمهوری اسلامی ایران، ۱۳۸۴).

تعیین مؤلفه‌ها و شاخص‌های فرهنگی در حوزه ورزش به برقراری هدف‌های واقعی و شناخت مراحل کنترل کمک کرده و تنگناها و محدودیت‌های انجام کار را به روشنی نشان می‌دهد و به مدیران فرهنگی و ورزشی کمک می‌کند که فعالیت‌های گذشته را تجزیه و تحلیل نموده و برای فعالیت‌های جدید برنامه‌ریزی کنند. این شاخص‌ها برای مقایسه بین بخش‌های مختلف ورزش و ایجاد رقابت بین آنها بسیار مفیدند و به همین علت اندازه‌گیری شاخص‌ها باید جز اولویت‌های نخست مدیریت ورزشی قرار گیرد. سیستم اندازه‌گیری شاخص‌های فرهنگی جزء لاینفکی از سیستم اطلاعاتی مدیریتی است و نشان‌دهنده چگونگی مصرف منابع و توجه به انتخاب استراتژی‌های درست می‌باشد (سند راهبردی نظام جامع توسعه تربیت بدنی و ورزش کشور، ۱۳۸۳).

شاخص‌های فرهنگی در ورزش کشور شامل ۱- فعالیت‌های فرهنگی در ورزش که شامل زیرشاخص‌های استقرار نظام رصد فرهنگی ورزش با تأکید بر اجرای نظام‌نامه فرهنگی ورزش کشور، ترویج، صیانت و پاسداشت ارزش‌های فرهنگی و پهلوانی ورزش کشور، استقرار نظام جامع جلب مشارکت مشاورین فرهنگی در ورزش کشور، ایجاد سازمان‌های مردم‌نهاد در ورزش کشور، توسعه نهضت داوطلبی به منظور توسعه و ترویج فرهنگ در ورزش کشور، بهره‌گیری از ورزش به منظور تحقق اهداف فرهنگی، توانمندسازی فرهنگی باشگاه‌های ورزشی حرفه‌ای، مبارزه نظام‌مند با ناهنجاری‌های فرهنگی در میادین ورزشی، مقابله با تهاجم فرهنگی در ورزش کشور، ۲- آداب و رسوم فرهنگی در ورزش که شامل زیرشاخص‌های احیا و گسترش ورزش‌ها و بازی‌های بومی و محلی به منظور ترویج شاخص فرهنگی در کشور، احساس تعلق به میراث فرهنگی - ورزشی کشور، احساس تعلق به نمادهای ملی در ورزش کشور از قبیل پرچم و سرود ملی،

پایبندی به ارزش‌ها و سنت‌های ملی فرهنگی در ورزش کشور، شناخت وظایف و مسئولیت‌های هر یک از ورزشکاران، پذیرش تعهد و انجام ورزش خود به صورت صحیح و کامل، ۳- ارتباطات و مبادلات فرهنگی در ورزش که شامل زیرشاخص‌های تقویت نقش ورزشکاران، مربیان، داوران و مدیران ورزشی در حوزه مسئولیت‌های فرهنگی، ترویج ورزش‌های ملی، باستانی و زورخانه‌ای به منظور ترویج فرهنگ کشور در میادین بین‌المللی، برنامه‌ها و فعالیت‌های علمی - فرهنگی، آموزشی مرتبط با نیازهای ورزش کشور با همکاری دانشگاه‌ها و مراکز پژوهشی، ایجاد ارتباطات فرهنگی از طریق ورزش با جوامع و ورزشی دنیا، ارتباط نزدیک با شخصیت‌های فرهنگی ورزشی در ایران و سایر کشورها، ۴- خانواده و ورزش تربیتی که شامل زیرشاخص‌های ترویج ورزش در نهاد خانواده، تکریم خانواده و آموزش آموزه‌های اخلاقی از طریق ورزش در خانواده، فرهنگ‌سازی اجتماعی ورزش در خانواده، ترویج فرهنگ همدلی در خانواده از طریق ورزش، ۵- مسئولیت‌پذیری و وجدان اخلاقی که شامل زیرشاخص‌های سلامت نظام ورزشی کشور، پاسخگو بودن در قبال حسن انجام کار خود (اسنادهای بیرونی و درونی)، ۶- پرهیز از رذایل اخلاقی در ورزش که شامل زیرشاخص‌های پرهیز از تمسخر در میادین ورزشی، پرهیز از تهمت در نهاد ورزش، پرهیز از تملق و ریاکاری در ورزش، پرهیز از سوءظن در تیم‌های ورزشی، پرهیز از سوءمصرف داروهای نیروزا، پرهیز از تکبر در میادین ورزشی، پرهیز از پرخاشگری در میادین ورزشی، پرهیز از فحاشی و بد زبانی در میادین ورزشی، پرهیز از دریافت و پرداخت رشوه در جامعه ورزشی می‌باشند.

می‌توان گفت ورزش بهترین ابزار تبلیغ و ترویج فرهنگ و معنویت در جامعه و همچنین بهترین ابزار تغییر افکار عمومی مردم جهان است. پدیده‌ای که می‌تواند هزینه‌های مصرف دارو در کشور را کاهش داده و پایه اصلی سلامت روحی و معنوی مردم تلقی شود. ورزش علاوه بر مؤلفه‌های مهم تربیتی، قهرمانی و همگانی، مؤلفه‌های دیگری نظیر فرهنگی، معنوی، اقتصادی و ارتباطات بین‌المللی را نیز در بر می‌گیرد که این امر ضرورت سیاست‌گذاری و برنامه‌ریزی وزارت ورزش و جوانان برای تحقق تمامی مؤلفه‌های مذکور را یادآور می‌شود (گزارش برنامه ششم توسعه اقتصادی اجتماعی و فرهنگی ورزش، ۱۳۹۴). بدون تردید ورزش یکی از بهترین زمینه‌ها برای انجام فعالیت‌های فرهنگی، معنوی و اخلاقی و همچنین گسترش مفاهیم ارزشی است (منافی، رمضان‌نژاد، رستمی، دستوم،

۱۳۹۶: ۷۳). معیارهای فرهنگی و معنویت ارتباطی تنگاتنگ با ارزش‌ها، عقاید و آرمان‌ها دارد؛ در نبود این ارتباط، اموری همانند پیشرفت و عقب‌ماندگی برتری و پستی، ارزش‌های اخلاقی و یا تعالی و انحطاط فاقد معنی خواهند بود. ارائه دیدگاهی واضح از حقایق و واقعیت با ارزیابی و شناسایی فرهنگ مختلف یا تغییرهای فرهنگی و معنوی در طول زمان از لحاظ توسعه یا گسترش معنویت و اخلاق یا اصلاح موانع فرهنگی است. تعامل بین حیطه‌ها منجر به دستیابی به شاخص‌های فرهنگی و معنوی ناشی از ارزش‌ها و آرمان‌های می‌شود (مرزبند، زکوی، ۱۳۹۱: ۷۳).

فعالیت‌های ورزشی می‌توانند با معنویت همراه باشند و در ظاهر و خیلی محسوس باعث امید، آرامش و نشاط و خرسندی شوند. بنابراین توصیه بر این است که فرد با فعالیت‌های ورزشی می‌تواند به معنویت و سلامت معنوی دست یابد. در علوم ورزشی، سخن از معنویت است و مقصود آن است که عملی برای رسیدن به مقصود و هدفی خاص، به گونه‌ای که اگر در ورزش آن هدف در کار نباشد عملی بی‌معنا تلقی شود (منافی و همکاران، ۱۳۹۶: ۷۱). شناخت شاخص‌های معنوی در ورزش می‌تواند ما را برای ترویج آن و در دسترس قرار دادن آن برای متولیان ورزش کشور کمک کند. شناسایی این شاخص‌های معنوی در ورزش مستلزم آشنایی با واژه معنویت و شناخت کامل ورزش می‌باشد. برخی از این شاخص‌های معنوی در ورزش کشور باعث رشد بهینه و روز افزون ورزش ما شده و می‌توانیم با فرهنگ غنی که داریم آن را به جهانیان عرضه بداریم (مرزبند، زکوی، ۱۳۹۱: ۷۴). شاخص‌های معنوی در ورزش کشور شامل ۱- هویت دینی در ورزش که شامل زیرشاخص‌های ترویج فرهنگ قرآنی در جامعه ورزش کشور (از قبیل جلسات انس با قرآن)، اهتمام به تربیت نیروی انسانی با ایمان و پرانگیزه، مقابله با تهاجم معنوی در ورزش کشور، هویت دینی و اعتقادی در ورزشکاران کشور، ۲- فعالیت‌های معنوی در ورزش که شامل زیرشاخص‌های مبارزه نظام‌مند با ناهنجاری‌های دینی (معنوی) در میداين ورزشی، صیانت و پاسداشت ارزش‌های معنوی در ورزش کشور، بهره‌گیری از ورزش به منظور تحقق اهداف معنوی، ۳- گرایش‌های دینی و معنوی در ورزش که شامل زیرشاخص‌های احساس تعلق به نمادهای دینی و معنوی در ورزش کشور، ترویج فرهنگ جهادی و معنویت در ورزش (اردوهای جهادی و خدمت‌رسانی) می‌باشند.

علوم ورزش و تندرستی جزئی لاینفک از فرهنگ هر جامعه است که مبنای

شکل‌گیری رفتارها و الگوهای اجتماعی است. دانش ورزش و تندرستی در توسعه فرهنگ جامعه نقشی غیرقابل انکار دارد. اثر ورزش و تربیت‌بدنی در حیطه‌های فرهنگی، اجتماعی، اقتصادی و سیاسی کاملاً نمایان است. علاوه بر اثر واضح و مشهود تربیت‌بدنی در حیطه‌های ذکر شده دارای اثری کمتر مورد ملاحظه قرار گرفته در عرصه ملی و فراملی است که زیربنای رشد و شکوفایی جامعه را مهیا نموده است. علمی و به‌روز نمودن فرهنگ ورزش و تربیت‌بدنی باید بر مبنای اصول و ارزیابی وضعیت و آمایش سرزمینی و فرهنگ خاص هر جامعه است و که این مهم نیازمند ستادی نظارتی جهت نظارت بر روند اجرای آن است (فرهنگی، ۱۳۸۷). در نتیجه امکان جایگزینی یک مدل ملی متناسب با شرایط جامعه به جای یک مدل فرهنگی ورزشی سوء غربی که دارای پیامدهای است که با فرهنگ جامعه ما ناسازگار است (فرهنگی، ۱۳۸۷). تحقیقات زیادی نشان داده‌اند که فرهنگ و ورزش ارتباط تنگاتنگی با یکدیگر دارند و می‌توانند بر هم تأثیر بگذارند. با توجه به اهمیت فرهنگ در حوزه ورزش و نقش آن در توسعه اخلاق ورزشی، تحقیقات زیادی در دنیا صورت گرفته است، اما در ایران تحقیقات محدودی صورت گرفته است. ضروری است تا در این حوزه همگام با دنیا تحقیقاتی صورت گیرد، لذا محقق بر آن است تا به شناسایی شاخص‌ها و مؤلفه‌های فرهنگی و معنوی در ورزش کشور پردازد و سپس بر حسب اهمیت رتبه‌بندی کند تا با شناخت این شاخص‌ها و مؤلفه‌ها بتوان وضعیت فعلی ورزش کشور را به سمت رشد و پیشرفت فرهنگی و معنوی در همه ابعاد سوق داد. لذا هدف محقق بررسی تعیین شاخص‌ها و ویژگی‌های فرهنگی - معنوی ورزش کشور و اولویت‌بندی آنها بود.

۱. پیشینه پژوهش

با توجه به اهمیت توسعه فرهنگ در ورزش، بیشتر مطالعات در خصوص ابعاد توسعه ورزش یا فرهنگ ورزش بوده و به شناسایی شاخص‌های فرهنگی و معنوی در ورزش توجه کمی شده است.

از دیدگاه کشگر و همکاران (۱۳۹۵)، فرهنگ ورزش شامل مجموعه عقاید و فرضیه‌های انسانی مورد انتظار جامعه در ورزش و رفتار براساس ارزش‌ها و هنجارهای مورد قبول جامعه، شامل رفتار و برخورد محترمانه با اتکا بر اخلاق و تکریم فرهنگ سایر ملل و اقوام، ایجاد عادت به ورزش از طریق مدیریت منابع برای ایجاد شرایط و امکانات ورزشی،

ارائه زیبایی‌شناختی و هنرگونه به عنوان مصنوعات ورزش در جامعه تعریف شده است. براساس طرح جامع ورزش (۱۳۸۲)، مفهوم و معنایی توسعه فرهنگ ورزش به عنوان رواج ورزش در جامعه و بحث اخلاق ورزشی تعریف شده است (کشکر، قاسمی، کارگر، ۱۳۹۵: ۱۵).

صفابخش (۱۳۸۶)، موانع و محدودیت‌های گسترش فرهنگ ورزش در سطح ملی از جوانب مختلفی قابل مطالعه و بررسی است اما نظر و بررسی اکثر متخصصان حول چهار محور آموزشی، اجتماعی، قانونی و اقتصادی است. این مطالعه جزء معدود مطالعه‌های است که به ارزیابی دلایل و عوامل و ملاک‌های توسعه ورزش در فرهنگ یک جامعه می‌پردازد (صفابخش، ۲۰۰۷: ۱۶۷). به دست آوردن رضایت خاطر و ایجاد انگیزه افراد با توسعه شرایط مناسب فرهنگی امکان‌پذیر است. تلاش بیشتر افراد پس از به دست آوردن رضایت خاطر امکان‌پذیر است. حفظ افراد در فضای ورزشی و کسب رضایت خاطر افراد با توسعه و نهادینه کردن ورزش در فرهنگ امکان‌پذیر است. در نتیجه کسب عملکرد مطلوب ورزشی قابل دستیابی خواهد بود (احمدزاده و همکاران، ۲۰۱۴: ۱۹). از سوی دیگر واتسون (۲۰۱۱)، با بررسی رابطه بین معنویت و تندرستی بیان می‌کند که یکی از چالش‌ها و فرصت‌ها در درک مفهوم اساسی معنویت ماهیت چندبعدی از این ساختار است. به این معنا که اگر چه رابطه بین معنویت و سلامت انسان و عملکرد ثابت شده است، اما آن مشروط بر تعاریف خاص از دامنه‌های معنویت و رفاه است که تحت مطالعه می‌باشد (Watson, 2011).

روسه (۱۹۹۳) نیز بیان می‌کند که مذهب دارای تأثیرات فوق‌العاده و نیرومند در جامعه است. مذهب شکل‌ها و چارچوب‌های اساسی و کلی برای سیستم‌های جامعه و پدیده‌های درون آن تعیین می‌کند. این چارچوب‌ها و دیدگاه‌ها بر نگرش و تفکرات مردم و راهی که برای زندگی کردن انتخاب می‌کنند، تأثیر می‌گذارد. نگرش‌های مذهبی بر زندگی اجتماعی، ارتباطات و رفتارهای بین افراد و برنامه‌ها و فعالیت‌های ورزشی تأثیر می‌گذارند (Rouse, 1993:347). تحقیقات زیادی در حوزه فرهنگ و ورزش در کشورهای مختلف دنیا صورت گرفته است که همیلتون (۲۰۱۱) و بنجامین (۲۰۱۰) حوزه معنویت و ورزش را مورد بررسی قرار دادند (Hamilton, 2011, Benjamin, 2010).

مرادی و همکاران (۱۳۸۹) پژوهشی با عنوان بررسی نقش چهارگانه رسانه‌های

ورزشی در توسعه فرهنگ ورزش همگانی انجام دادند. نتایج آنان نشان داد که بین نقش‌های چهارگانه رسانه‌های ورزشی با توسعه فرهنگ ورزش همگانی ارتباط معنی‌داری وجود دارد (مرادی، هنری، احمدی، ۲۰۱۱: ۳). صنایع (۱۳۸۴) پژوهشی با عنوان درآمدی کوتاه بر ظرفیت‌ها و شاخص‌های توسعه فرهنگی انجام داد و بیان داشت که در اصطلاح توسعه فرهنگی، فرهنگ هدف توسعه است و دارای ارزش ذاتی و هدفی مطلوب است و به زندگی معنا می‌بخشد. لیکن معنای دقیق توسعه فرهنگی زمانی میسر خواهد بود که تعریفی جامع و مانعی از دو جزء این کل یعنی (توسعه) و (فرهنگ) داشته باشیم (صنایع، ۱۳۸۴: ۲۲۶).

حمیدی (۱۳۸۸) تحقیقی با عنوان تعیین و تعریف مؤلفه‌ها، زیر مؤلفه‌ها و شاخص‌های حوزه ورزش انجام داد. پس از تجزیه و تحلیل داده‌ها مؤلفه‌های اصلی هر حوزه مشخص شدند و نتایج تحقیق حاکی از آن بود که در حوزه اقتصاد سه مؤلفه اصلی به دست آمد و آنها عبارتند از: منابع و امور مالی ورزش، تجاری شدن ورزش، اقتصاد سیاسی ورزش. در حوزه اجتماع، چهار مؤلفه ابعاد و پیامدهای اجتماعی ورزش، تربیت بدنی به وسیله ورزش، تماشاگران ورزش و ورزش و جهانی شدن به دست آمد. سه مؤلفه جنبه‌های فرهنگی ورزش، رابطه ورزش با مقوله اخلاق و رسانه مؤلفه‌های اصلی حوزه فرهنگ هستند (حمیدی، ۱۳۸۸).

۲. چارچوب نظری

نظریه‌ها می‌توانند ما را در تعریف مشکلات و مسائل مورد مطالعه یاری نمایند و چارچوبی را فراهم آورند تا در قالب آن بتوانیم سوالات خود را طرح نموده و اطلاعات جمع‌آوری شده را تفسیر نماییم. از این رو آگاهی از نظریات جامعه‌شناسی و درک فهم آنها نقش چشمگیری در بررسی پدیده‌های اجتماعی - فرهنگی مختلف دارد. بنابراین پیروی از نظریه در همه پژوهش‌های اجتماعی می‌تواند بسیار راهگشا باشد. هر چه این نظریه‌ها دقیق‌تر و قابل فهم‌تر باشند به همان میزان می‌توان به نتیجه بخش بودن آنها امید بیشتری داشت.

به طور کلی شش رویکرد و نظریه عمده که برای مطالعه فعالیت‌ها و پدیده‌های ورزشی در جامعه استفاده می‌شوند عبارتند از: نظریه کارکردگرا، نظریه تضاد، نظریه کنش متقابل نمادین، نظریه انتقادی، نظریه طرفداری از حقوق زنان و نظریه شاکله یا پیکره‌ای

(فتحی، ۱۳۸۸: ۱۶۵). در رویکر کارکردگرایی، ورزش را به عنوان یک نهاد اجتماعی مورد توجه قرار می‌دهد و ارتباط و پیوستگی آن را با جامعه بررسی می‌کند. نسل اول کارکردگرایان، ورزش را بازتاب جامعه تلقی می‌کنند، ولی نسل دوم آنها اگرچه از ورزش به عنوان آینه جامعه دست کشیدند، در عین حال اهمیت ورزش به عنوان حوزه نهادی زندگی روزمره همچنان خود را در تحلیل‌های آنان حفظ کرده است. تحلیل‌های روشن‌گرایانه از ورزش در جامعه همچنان در نوشته‌های هری ادواردز، کلینی هینلیا، گونتر لوشن دیده می‌شود. در میان این جامعه‌شناسان، لوشن جامعه‌شناس آلمانی که مدت زمان طولانی ساکن آمریکا بود، مؤثرترین فرد در پروراندن چارچوب نظریه کارکردگرایی در جامعه‌شناسی ورزش بود. لوشن در مقاله خود ورزش را به عنوان یک نظام کنش در نظر گرفت، کارکردها و پویایی‌های ورزش در فرهنگ و جامعه را مورد بحث قرار داد و تحلیلی از نسبت ورزش و تحول فرهنگی ارائه نمود. طبق نظر لوشن در فرهنگ‌های اولیه کارکرد ورزش اغلب حول مذهب، جمع محور و برای تربیت و فراگیری مهارت‌های مرتبط با بزرگسالی و آمادگی جنگی بود، در حالی که کارکردهای ورزش مدرن ممکن است به طور ویژه برای حفظ الگو و برقراری همبستگی اجتماعی در نظر گرفته شوند. جامعه‌پذیری از دیدگاه کارکردگرایان، همان کنترل درونی است که براساس آن، ارزش‌ها، هنجارها و ایستارهای اجتماعی در یک نظام اجتماعی، ملکه ذهن کنشگران می‌گردند. از نظر تالکوت پارسونز به عنوان مهم‌ترین نظریه‌پرداز کارکردگرا، جامعه‌پذیری فعلیتی است که براساس آن نظام فرهنگی در نظام شخصیتی درونی می‌شود. دیدگاه مسلط کارکردگرایی تا پایان دهه ۱۹۷۰ مبتنی بر مدل کنشگر انسانی به عنوان سفیدی بود که جامعه پیام‌هایش را بر روی آن حک می‌کند. فرض بر این بود که انسان‌ها موجوداتی منفعلند که باید همچون تنگ آبی که پر می‌شود به آنها نگریسته شود. در این مدل، شیوه‌های یادگیری نقش‌های ورزشی در جریان دریافت تشویق و تقویت‌های ناشی از رابطه با دیگران مهم در خانواده و همسالان مورد توجه قرار می‌گیرد (استونز، ۱۳۸۷: ۳۳۵).

پیر بوردیو براساس نظریه تمایز خود، ورزش افراد و گروه‌ها را دقیقاً براساس سرمایه‌های اقتصادی و فرهنگی آنها تحلیل کرده است. بوردیو معتقد است سرمایه‌های اقتصادی شامل (درآمد پولی، دارایی‌ها، حقوق مالی و سایر منابع مالی) و سرمایه‌های فرهنگی شامل (گرایش و عادات دیرپا، هدف‌های فرهنگی، قابلیت‌های تحصیلی و

مهارتی) مهم‌ترین عواملی هستند که چگونگی توزیع رفتارهای ورزشی در میان اقشار متفاوت جامعه را می‌توانند توضیح دهند؛ به طور کلی میزان و چگونگی کنش‌های ورزشی افراد، گروه‌ها و طبقه اجتماعی بر اساس کم و کیف سرمایه‌های اقتصادی و فرهنگی آنان از دیدگاه بوردیو متفاوت است. بوردیو معتقد است نظام خوی و خصلتی که افراد کسب می‌کنند، به موقعیت یا (موقعیت‌هایی) بستگی دارد که در جامعه اشغال می‌کنند؛ یعنی به میزان بهره‌مندی از سرمایه وابسته است. از نظر بوردیو، سرمایه هرگونه خاستگاه و سرچشمه در عرصه اجتماعی است که در توانایی فرد برای بهره‌مندی از منافع خاصی مؤثر واقع می‌شود که در این صحنه به دست می‌آید (بوردیو، ۱۳۸۱: ۴۰).

هورن به دو مرحله مهم شکل‌گیری جامعه‌پذیری ورزشی یعنی مرحله درگیر شدن و مرحله درگیر ماندن اشاره کرده است. در مرحله درگیر شدن، فرد در جریان تعامل با دیگران و استفاده از منابع اطلاع‌رسانی با ورزش به صورت مقدماتی آشنا می‌شود. فرد در این مرحله، اطلاعاتی راجع به رشته ورزشی، چگونگی انجام فعالیت‌های ورزشی و برخی از مسائل دیگر به دست می‌آورد. پس از آن برای حمایت‌هایی که از سوی دیگران خصوصاً خانواده دریافت می‌کند، وارد یک گروه ورزشی می‌شود. پس از آن ضمن تعامل با احیای گروه و براساس توانایی و علاقه فردی و همچنین نحوه برخورد گروه با او ورزش را ادامه می‌دهد (هاشمی و مرادی، ۱۳۸۹: ۱۶۵). یکی از مسائل محوری در حوزه جامعه‌شناسی ورزشی صاحب‌نظران جامعه‌شناسی و پژوهشگران حوزه علوم اجتماعی (تحلیل فعالیت‌های ورزشی ورزشکاران براساس سرمایه‌های اقتصادی و فرهنگی است)؛ یعنی اینکه سرمایه‌های اقتصادی و فرهنگی، تا چه حد کمیت و کیفیت فعالیت‌های ورزشی را در جامعه تحت تأثیر قرار می‌دهد. بسیاری از پژوهشگران داخلی و خارجی، فعالیت‌های ورزشی افراد را براساس سرمایه‌های اقتصادی - اجتماعی بررسی کرده‌اند.

نظریه کنش متقابل در ورزش با مسائل مربوط به معنی، هویت، روابط اجتماعی و خرده‌فرهنگ‌ها در ورزش سروکار دارد. این رویکرد بر این عقیده استوار است که رفتار انسانی مستلزم انتخاب است و آن انتخاب بر مبنای تعریفی است که مردم در کنش متقابل با یکدیگر به آن شکل می‌دهند. براساس رویکرد کنش متقابل گرا، ما انسان‌ها صرفاً به صورت خودکار به محیط پیرامون پاسخ نمی‌دهیم، بلکه فعالانه درباره رفتارهایمان تصمیم‌گیری می‌کنیم. این تصمیم‌گیری مبتنی بر پیامدهایی است که این رفتارها برای

زندگی ما، اطرافیان ما و دنیای اجتماعی که در آن زندگی می‌کنیم، دارند. علاوه بر این ما در کنش متقابل با دیگران هنجارها، نقش‌ها، روابط و ساختارهایی که جامعه را می‌سازند، خلق می‌کنیم. بر این اساس ما قادر هستیم که درک خودمان را گسترش دهیم و بفهمیم که چه کسی هستیم و چگونه با جهان اجتماعی ارتباط برقرار کنیم (راش، ۱۳۷۷: ۱۱۱).

رویکرد ترکیبی به جامعه‌شناسی توسط نوربرت الیاس آغاز شد. این رویکردی است که تمرکز آن، فراتر از هر چیز بر فرایندهای اجتماعی و وابستگی‌های متقابل ترکیب‌ها یا آرایش‌هاست. زمانی که این رویکرد راهنمای تحقیق باشد، چند مسئله به شرح ذیل مطرح می‌شوند. ۱- کدام عوامل تاریخی، اقتصادی، سیاسی برای پیدایش ورزش مدرن در طول قرن ۱۸ و ۱۹ ضروری بودند؟ ۲- کدام فرایندهای تاریخی و اجتماعی موجب رشد فزاینده مشارکت ورزشی در زندگی مردم جدی شده است؟ ۳- ورزش چگونه در قرن بیستم حرفه‌ای و تجاری شده است؟ ۴- پویایی اجتماعی و تاریخی خشونت و تلاش‌هایی که برای کنترل خشونت در ورزش، خصوصاً فوتبال صورت گرفته کدامند؟ ۵- روابط بین ورزش، هویت ملی و پویایی فرایندهای جهانی شدن که در آنها مطبوعات، توسعه اقتصادی و مصرف‌گرایی نقش بازی می‌کنند کدامند؟ (Coakly, 2001:47-48).

۳. روش پژوهش

این پژوهش از روش کیفی- کمی و از نظریه برخوردار است از داده‌ها استفاده شده است. در این روش، تعداد نمونه خاصی از قبل تعیین نمی‌شود بلکه از روش‌های نمونه‌گیری کیفی استفاده و تا زمانی که مدل به مرحله ساخت و اشباع نرسیده است نمونه‌گیری ادامه پیدا می‌کند. این نوع نمونه‌گیری که طی آن افراد به خاطر اطلاعات دست‌اولی که درباره یک پدیده دارند یا به دلیل این که پدیده مورد نظر را تجربه نموده یا دیدگاه‌های خاصی درباره آن دارند انتخاب می‌شوند، نمونه‌گیری مبتنی بر هدف می‌گویند. یکی از مهم‌ترین بخش‌های فرایند پژوهش‌های کیفی، تصمیم‌گیری در مورد شناسایی افراد یا موقعیت‌های مورد مطالعه و راه‌های دستیابی و برقراری ارتباط با آنان برای جمع‌آوری داده‌ها است (Strauss, Corbin, 1997). در بخش کیفی از مدیران ستادی و اساتید مدیریت ورزشی و پژوهشگرانی که در این حوزه کار پژوهشی انجام داده‌اند، استفاده شد. نمونه‌گیری به صورت گلوله برفی و تا رسیدن به حد اشباع نظری با متخصصان امر انجام گرفت. در این نوع نمونه‌گیری، شرکت‌کنندگان اگر افراد دیگری را می‌شناختند که در زمینه مورد

بررسی دارای تجربیات و دیدگاه‌هایی هستند، برای شرکت در مطالعه معرفی می‌نمودند و نمونه‌گیری تا زمانی که اطلاعات جدید تکرار اطلاعات قبلی بود و دیگر اطلاعات مفهومی جدیدی که نیاز به کد جدید یا گسترش کدهای موجود داشته باشد به دست نمی‌آمد، ادامه می‌یافت (اشباع نظری). در بخش کمی از نمونه‌گیری هدفمند که شامل مدیران و متخصصان ورزشی، اساتید مدیریت ورزشی با بیش از ۳ سال سابقه تدریس در حوزه فرهنگی - اجتماعی ورزشی و پژوهشگرانی که در این حوزه کار پژوهشی انجام داده‌اند، استفاده و ۶۵ پرسشنامه محقق ساخته به صورت آنلاین و میدانی پخش شد.

۱-۳. ابزار پژوهش

در این تحقیق برای گردآوری اطلاعات از روش‌های مطالعات کتابخانه‌ای، مصاحبه و پرسشنامه استفاده شد. در روش مصاحبه پژوهشگر با در دست داشتن شاخص‌ها و مؤلفه‌های اولیه به مصاحبه با متخصصان ذیربط به روش گلوله‌برفی تا رسیدن به اشباع نظری پرداخت. در این بخش از روش کدگذاری باز، محوری و انتخابی استفاده شد. در مرحله دوم، برای فرایند جمع‌آوری اطلاعات از مصاحبه‌های کیفی با صاحب‌نظران استفاده شد. در این پژوهش، پژوهشگر به منظور ثبت اطلاعات حاصل از مصاحبه‌ها، علاوه بر یادداشت رئوس مطالب، با کسب اجازه از فرد مصاحبه‌شونده به ضبط مصاحبه با استفاده از دستگاه ویژه ضبط صدا اقدام نمود. با شرکت کنندگان بالقوه برای انجام مصاحبه تماس گرفته شد و کسانی که مایل به شرکت در مصاحبه بودند، در زمان و مکان مورد انتخاب این افراد مصاحبه‌ها صورت پذیرفت. در این راستا، ابتدا راهنمای مصاحبه برای افراد ارسال شد که در برگیرنده عنوان، اهداف و سوال‌های کلی مصاحبه بود تا مصاحبه‌شونده‌ها با موضوع بحث آشنا شوند. پس از انجام مصاحبه‌های عمیق و نیمه باز؛ متن مصاحبه‌ها به دقت پیاده‌سازی شد و به همراه یادداشت‌های برداشته شده برای تجزیه و تحلیل مورد استفاده قرار گرفت.

پس از شروع اولین مصاحبه، تحلیل آغاز شد، به این ترتیب که هر مصاحبه و برداشت تحلیلی آن، مشخص‌کننده مسیر مصاحبه و نمونه بعدی بود. مصاحبه‌های انجام شده پاراگراف‌بندی و هر یک در جدولی لیست گردید و مطابق روش کدگذاری سه مرحله‌ای (باز، محوری و انتخابی) در مرحله اول به صورت مفاهیم و عبارات خلاصه شدند. در ادامه

روند تحلیل پس از تأملات و تفکر بسیار پیرامون موضوع به چپش منطقی مفاهیم پیرامون سؤالات و پارادایم‌های کلی شامل شرایط علی و دخیل، شرایط زمینه‌ای، استراتژی‌ها یا راهبردهای تعاملی و پیامدهای پدیده پرداخته شد و در نهایت در بخش کدگذاری انتخابی برای کشف مقوله مرکزی تحقیق و استخراج نظریه تلاش شد.

البته باید توجه داشت که این سه مرحله از یکدیگر منفک نبوده و دارای یکپارچگی و انسجام می‌باشند به گونه‌ای که مراحل به صورت مستمر و بدون وقفه از تحلیل نخستین مصاحبه آغاز و تا آخرین مرحله گزارش نویسی ادامه می‌یابد و به نوعی تکامل تفکر در طول زمان است؛ لذا به همین سبب سؤالات این تحقیق به توجه به ترتیب ارائه تحلیل و پاسخ داده خواهند شد و در نهایت مدل مفهومی برخواسته از تحلیل داده‌ها ارائه خواهد شد. در نهایت پرسشنامه محقق ساخته که گویه‌های آن بر اساس کدگذاری‌های بخش کیفی استخراج شد، طراحی شد. پرسشنامه شامل ۹ مؤلفه در ۲ بخش فرهنگی و معنوی بود. که در کل ۴۴ زیرگویه داشت. که با استفاده از مقیاس پنج ارزشی لیکرت (از خیلی کم اهمیت تا خیلی مهم) اندازه‌گیری شد.

۲-۳. روایی و پایایی پرسشنامه

روایی پرسشنامه توسط ۸ نفر از اساتید و متخصصان مورد تایید قرار گرفت. مقیاس ارزش‌گذاری پرسشنامه در این پژوهش به صورت طیف لیکرت است که در واقع نوعی نگرش سنج می‌باشد. برای بدست آوردن پایایی پرسشنامه، ابتدا ۳۰ پرسشنامه به صورت مقدماتی در میان جامعه آماری اجرا شد و سپس با استفاده از داده‌های این پرسشنامه‌ها توسط نرم‌افزار spss و ضریب آلفای کرونباخ محاسبه شد. ضریب آلفای کرونباخ ($\alpha=0/91$) به دست آمد که نشان‌دهنده پایایی بالای پرسشنامه می‌باشد.

در بخش آمار توصیفی از جداول، نمودارهای فراوانی، میانگین و انحراف معیار استفاده شد. برای تجزیه و تحلیل داده‌های کمی در بخش آمار استنباطی از آلفای کرونباخ برای به دست آوردن پایایی پرسشنامه و از آزمون فریدمن برای اولویت‌بندی شاخص‌های فرهنگی - معنوی ورزش کشور استفاده شد. این آزمون‌ها در محیط spss نسخه ۲۳ در سطح معنی‌داری ۰/۰۵ انجام گرفت.

۴. یافته‌های پژوهش

۴-۱. اولویت‌بندی مؤلفه‌های شاخص فرهنگی ورزش کشور

در رتبه‌بندی مربوط به مؤلفه‌های شاخص فرهنگی ورزش کشور مشخص شد که بیشترین میانگین رتبه مربوط به فعالیت‌های فرهنگی در ورزش (۳/۵۴) و همچنین کمترین میانگین رتبه مربوط به ارتباطات و مبادلات فرهنگی در ورزش (۱/۶۴) بوده است.

جدول ۱. رتبه‌بندی مؤلفه‌های فرهنگی ورزش کشور

تعداد	آماره خی دو	درج آزادی	سطح معنی‌داری
۶۵	۱۷۳ / ۵۲۱	۵	۰/۰۰۲

جدول ۲. رتبه‌بندی مؤلفه‌های فرهنگی ورزش کشور

میانگین رتبه	مؤلفه	بعد
۳/۵۴	فعالیت‌های فرهنگی در ورزش	فرهنگی
۲/۴۷	آداب و رسوم فرهنگی در ورزش	
۱/۶۴	ارتباطات و مبادلات فرهنگی در ورزش	
۳/۰۲	خانواده و ورزش تربیتی	
۲/۳۱	مسئولیت‌پذیری و وجدان اخلاقی	
۳/۱۹	پرهیز از رذایل اخلاقی در ورزش	

۴-۲. اولویت‌بندی شاخص‌های فرهنگی ورزش کشور

در رتبه‌بندی مربوط به شاخص‌های فرهنگی ورزش کشور مشخص شد که بیشترین میانگین رتبه مربوط به استقرار نظام رصد فرهنگی ورزش با تأکید بر اجرای نظام‌نامه فرهنگی ورزش کشور (۱۲/۴۳) و همچنین کمترین میانگین رتبه مربوط به ارتباط نزدیک با شخصیت‌های فرهنگی ورزشی در ایران و سایر کشورها (۷/۱۱) بوده است.

جدول ۳. رتبه‌بندی شاخص‌های فرهنگی ورزش کشور

تعداد	آماره خی دو	درج آزادی	سطح معنی‌داری
۶۵	۵۱ / ۷۴۹	۳۴	۰/۰۰۱

جدول ۴. رتبه‌بندی شاخص‌های فرهنگی ورزش کشور

میانگین رتبه	رتبه	شاخص	مؤلفه
۲۱/۴۳	۱	استقرار نظام رصد فرهنگی ورزش با تأکید بر اجرای نظام‌نامه فرهنگی ورزش کشور	فعالیت‌های فرهنگی در ورزش
۱۸/۵۰	۱۰	ترویج، صیانت و پاسداشت ارزش‌های فرهنگی و پهلوانی ورزش کشور	
۱۵/۷۲	۲۰	استقرار نظام جامع جلب مشارکت مشاورین فرهنگی در ورزش کشور	
۱۶/۳۱	۱۹	ایجاد سازمان‌های مردم‌نهاد ورزش کشور	
۱۴/۳۸	۳۰	توسعه نهضت داوطلبی به منظور توسعه و ترویج فرهنگ در ورزش کشور	
۱۸/۳۷	۱۱	بهره‌گیری از ورزش به منظور تحقق اهداف فرهنگی	
۱۵/۱۳	۲۴	توانمندسازی فرهنگی باشگاه‌های ورزشی حرفه‌ای	
۱۹/۶۳	۵	مبارزه نظام مند با ناهنجاری‌های فرهنگی در میداين ورزشی	
۱۸/۲۲	۱۲	مقابله با تهاجم فرهنگی در ورزش کشور	
۱۷/۹۱	۱۳	احیا و گسترش ورزش‌ها و بازی‌های بومی و محلی به منظور ترویج شاخص فرهنگی در کشور	آداب و رسوم فرهنگی در ورزش
۱۵/۰۷	۲۵	احساس تعلق به میراث فرهنگی - ورزشی کشور	
۱۹/۸۷	۴	احساس تعلق به نمادهای ملی در ورزش کشور از قبیل پرچم و سرود ملی	
۱۹/۲۹	۹	پایبندی به ارزش‌ها و سنت‌های ملی فرهنگی در ورزش کشور	
۱۶/۴۲	۱۸	شناخت وظایف و مسئولیت‌های هر یک از ورزشکاران	
۱۴/۶۱	۳۳	پذیرش تعهد و انجام ورزش به صورت صحیح و کامل	
۱۶/۷۳	۱۷	تقویت نقش ورزشکاران، مربیان، داوران و مدیران ورزشی در حوزه مسئولیت‌های فرهنگی	ارتباطات و مبادلات فرهنگی در ورزش
۱۴/۹۱	۲۶	ترویج ورزش‌های ملی، باستانی و زورخانه‌ای به منظور ترویج فرهنگ کشور در میداين بین‌المللی	
۱۹/۶۵	۸	برنامه‌ها و فعالیت‌های علمی - فرهنگی، آموزشی مرتبط با نیازهای ورزش کشور با همکاری دانشگاه‌ها و مراکز پژوهشی	
۱۵/۲۹	۲۳	ایجاد ارتباطات فرهنگی از طریق ورزش با جوامع و ورزشی دنیا	
۱۴/۲۳	۳۵	ارتباط نزدیک با شخصیت‌های فرهنگی ورزشی در ایران و سایر کشورها	
۲۰/۵۷	۲	ترویج ورزش در نهاد خانواده	خانواده و ورزش تربیتی
۱۹/۵۱	۷	تکریم خانواده و آموزش آموزه‌های اخلاقی از طریق ورزش در خانواده	
۱۹/۵۸	۶	فرهنگ‌سازی اجتماعی ورزش در خانواده	
۱۷/۰۶	۱۶	ترویج فرهنگ همدلی در خانواده از طریق ورزش	
۲۰/۳۲	۳	سلامت نظام ورزشی کشور	مسئولیت‌پذیری و جدال اخلاقی
۱۵/۵۳	۲۲	پاسخگو بودن در قبال حسن انجام کار خود (اسنادهای بیرونی و درونی)	

تعیین شاخص‌ها و ویژگی‌های فرهنگی - معنوی ورزش کشور ۷۵

میانگین رتبه	رتبه	شاخص	مؤلفه
۱۴/۷۲	۲۸	پرهیز از تمسخر در میداین ورزشی	پرهیز از رذایل اخلاقی در ورزش
۱۳/۸۹	۳۲	پرهیز از تهمت در نهاد ورزش	
۱۴/۲۲	۳۱	پرهیز از تملق و ریاکاری در ورزش	
۱۴/۴۹	۲۹	پرهیز از سوء ظن در تیم‌های ورزشی	
۱۷/۸۵	۱۴	پرهیز از سوء مصرف داروهای نیروزا	
۱۴/۳۶	۳۴	پرهیز از تکبر در میداین ورزشی	
۱۵/۶۳	۲۱	پرهیز از پرخاشگری در میداین ورزشی	
۱۴/۸۳	۲۷	پرهیز از فحاشی و بد زبانی در میداین ورزشی	
۱۷/۶۸	۱۵	پرهیز از دریافت و پرداخت رشوه در جامعه ورزشی	

۳-۴. اولویت‌بندی مؤلفه‌های شاخص معنوی ورزش کشور

در رتبه‌بندی مربوط به مؤلفه‌های شاخص معنوی ورزش مشخص شد که بیشترین میانگین رتبه مربوط به فعالیت معنوی در ورزش (۳/۸۱) و همچنین کمترین میانگین رتبه مربوط به هویت دینی در ورزش (۱/۳۴) بوده است.

جدول ۵. رتبه‌بندی مؤلفه‌های شاخص معنوی ورزش کشور

تعداد	آماره خی دو	درجه آزادی	سطح معنی‌داری
۶۵	۲۴۱/۶۴۵	۲	۰/۰۰۳

جدول ۶. رتبه‌بندی مؤلفه‌های شاخص معنوی ورزش کشور

بعد	مؤلفه	میانگین رتبه
معنوی	فعالیت معنوی در ورزش	۳/۸۱
	هویت دینی در ورزش	۲/۷۶
	گرایش‌های دینی و معنوی در ورزش	۱/۳۴

۴-۴. اولویت‌بندی شاخص‌های معنوی ورزش کشور

در رتبه‌بندی مربوط به شاخص‌های معنوی ورزش کشور مشخص شد که بیشترین میانگین رتبه مربوط به صیانت و پاسداشت ارزش‌های معنوی در ورزش کشور (۹/۵۷) و همچنین کمترین میانگین رتبه مربوط به مقابله با تهاجم معنوی در ورزش کشور (۳/۸۳) بوده است.

جدول ۷. رتبه‌بندی شاخص‌های معنوی ورزش کشور

تعداد	آماره خی دو	درج آزادی	سطح معنی‌داری
۶۵	۳۴/۲۳۱	۸	۰/۰۰۲

جدول ۸. رتبه‌بندی شاخص‌های معنوی ورزش کشور

مؤلفه	شاخص	رتبه	میانگین رتبه
هویت دینی در ورزش	ترویج فرهنگ قرآنی در جامعه ورزش کشور (جلسات انس با قرآن)	۶	۶/۴۳
	اهتمام به تربیت نیروی انسانی با ایمان و پر انگیزه	۵	۷/۱۷
	مقابله با تهاجم معنوی در ورزش کشور	۹	۳/۸۳
فعالیت معنوی در ورزش	هویت دینی و اعتقادی در ورزشکاران کشور	۳	۹/۱۵
	مبارزه نظام‌مند با ناهنجاری‌های دینی (معنوی) در میداين ورزشی	۸	۴/۲۹
گرایش‌های دینی و معنوی در ورزش	صیانت و پاسداشت ارزش‌های معنوی در ورزش کشور	۱	۹/۵۷
	بهره‌گیری از ورزش به منظور تحقق اهداف معنوی	۲	۷/۴۳
احساس تعلق به نمادهای دینی و معنوی در ورزش کشور	۴	۸/۹۲	
ترویج فرهنگ جهادی و معنویت در ورزش (اردوهای جهادی و خدمت‌رسانی)	۷	۵/۴۹	

۵. بحث و نتیجه‌گیری

- اولویت‌بندی مؤلفه‌های شاخص فرهنگی ورزش کشور و اولویت‌بندی شاخص‌های فرهنگی ورزش کشور:

پژوهش حاضر نشان داد که در رتبه‌بندی مربوط به مؤلفه‌های شاخص فرهنگی ورزش کشور بیشترین میانگین رتبه مربوط به فعالیت‌های فرهنگی در ورزش (۳/۵۴) و همچنین کمترین میانگین رتبه مربوط به ارتباطات و مبادلات فرهنگی در ورزش (۱/۶۴) بوده است. مؤلفه‌های شاخص فعالیت فرهنگی در ورزش شامل استقرار نظام رصد فرهنگی ورزش با تأکید بر اجرای نظام‌نامه فرهنگی ورزش کشور با میانگین رتبه ۲۱/۴۳، ترویج، صیانت و پاسداشت ارزش‌های فرهنگی و پهلوانی ورزش کشور با میانگین رتبه ۱۸/۵۰، استقرار نظام جامع جلب مشارکت مشاورین فرهنگی در ورزش کشور با میانگین رتبه ۱۵/۷۲، ایجاد سازمان‌های مردم‌نهاد ورزش کشور با میانگین رتبه ۱۶/۳۱، توسعه نهضت داوطلبی به منظور توسعه و ترویج فرهنگ در ورزش کشور با میانگین رتبه ۱۴/۳۸، بهره‌گیری از

ورزش به منظور تحقق اهداف فرهنگی با میانگین رتبه ۱۸/۳۷، توانمندسازی فرهنگی باشگاه‌های ورزشی حرفه‌ای با میانگین رتبه ۱۵/۱۳، مبارزه نظام‌مند با ناهنجاری‌های فرهنگی در میادین ورزشی با میانگین رتبه ۱۹/۶۳ و مقابله با تهاجم فرهنگی در ورزش کشور با میانگین رتبه ۱۸/۲۲ می‌باشد. همچنین مؤلفه‌های شاخص ارتباطات و مبادلات فرهنگی در ورزش شامل تقویت نقش ورزشکاران، مربیان، داوران و مدیران ورزشی در حوزه مسئولیت‌های فرهنگی با میانگین رتبه ۱۶/۷۳، ترویج ورزش‌های ملی، باستانی و زورخانه‌ای به منظور ترویج فرهنگ کشور در میادین بین‌المللی با میانگین رتبه ۱۴/۹۱، برنامه‌ها و فعالیت‌های علمی-فرهنگی، آموزشی مرتبط با نیازهای ورزش کشور با همکاری دانشگاه‌ها و مراکز پژوهشی با میانگین رتبه ۱۹/۶۵، ایجاد ارتباطات فرهنگی از طریق ورزش با جوامع و ورزشی دنیا با میانگین رتبه ۱۵/۲۹ و ارتباط نزدیک با شخصیت‌های فرهنگی ورزشی در ایران و سایر کشورها با میانگین رتبه ۱۴/۲۳ می‌باشد.

برخی مطالعات به طور غیر مستقیم و تنها با ارائه مؤلفه و شاخص‌هایی، به تبیین عوامل مذکور پرداخته‌اند که می‌توان به عنوان نمونه از پژوهش‌های غفرانی و همکاران (۱۳۸۸)، سیف‌پناهی و همکاران (۱۳۹۰)، مظفری و همکاران (۱۳۹۱)، صفابخش (۱۳۸۶)، روزخوش (۱۳۸۸) و رئوفی (۱۳۷۴) نام برد (صفابخش، ۱۳۸۶؛ غفرانی، ۱۳۸۸؛ مظفری، ۱۳۹۱؛ روزخوش، ۱۳۸۸؛ سیف‌پناهی شعبانی، گودرزی، حمیدی، خطیبی، ۱۳۹۰؛ مظفری، الهی، عباسی، احدپور، رضایی، ۱۳۹۱).

فرهنگ نشان‌دهنده رفتار انسان است. در عصر حاضر فرهنگ بر ابزارها، اعتقادات و آداب و رسوم، علوم، هنرها و سازمان‌های اجتماعی دلالت می‌کند و تمامی این پدیده‌ها را به هم پیوند می‌دهد. ناحیه‌ای بودن فرهنگ‌ها و ارزش‌ها امری طبیعی است، اما در طول تاریخ متناسب با شرایط زمان و نیازهای اجتماعی، فرهنگ‌ها دچار تغییر و تحول اساسی شده‌اند. برخی از فرهنگ‌ها توسعه و تکامل یافته و موجب سربلندی و افتخار جامعه شده‌اند و برخی نیز به دست فراموشی سپرده شده است و یا حیات پویای جامعه را به خطر انداخته‌اند. بر اثر توسعه میراث فرهنگی جامعه است که تکامل جامعه ممکن می‌شود (نادریان، ۱۳۸۴).

امروزه ورزش و تندرستی همانند یک اصل مهم فرهنگی است که در شکل‌گیری بسیاری از رفتارها و الگوهای اجتماعی نقش دارد، یا اثرهای این پدیده علاوه بر

دستاوردهای آشکار فرهنگی، اجتماعی، اقتصادی و سیاسی در بسیاری از حوزه‌های کمتر مورد ملاحظه قرار گرفته چه در سطح ملی و سطح بین‌المللی همانند یک نقشه راه است که باعث رشد فرهنگی جامعه می‌شود. مطالعه و بررسی فرهنگ ورزشی براساس شاخص‌ها و معیارهای سه‌گانه رهنمودهای امام (ره) و رهبری، سیاست‌های فرهنگی و برنامه‌های پنج‌ساله توسعه نشان می‌دهد که در سطوح مختلف ورزش در تمامی حیطه‌های قهرمانی و آموزشی، چالش وجود دارد که نیازمند تدوین و تصویب شاخص‌های فرهنگی ورزشی بر اساس ارزش‌های اسلامی و شاخص‌های فرهنگی کشور ایجاد راه حل خروج از این مشکلات و چالش‌های و موانع فرهنگی و ورزشی است (جوادی‌پور، سمیعی‌نیا، ۲۰۱۳). به طور کلی می‌توان گفت ورزش از نظر ماهوی و ذاتی امری فرهنگی است و توجه به فرهنگ از اهمیت بالایی برخوردار است. از آنجا که فرهنگ، زیر بنای تمامی تغییرات و تحولات در جامعه است، مسلماً شناسایی شاخص‌های فرهنگی در ورزش نیز در این زمینه تابعی از فرهنگ در سطح کلان می‌باشد. شناسایی شاخص‌های فرهنگی را می‌توان فرایند ارتقای شئون گوناگون فرهنگ جامعه در راستای اهداف مطلوب دانست که زمینه‌ساز رشد و تعالی انسان‌ها در زمینه ورزش خواهد شد. هدف نهایی شناسایی این شاخص‌ها رشد و تعالی ورزشکاران و جامعه ورزش در ابعاد مادی و معنوی است. بدین منظور در اصول و سیاست‌های فرهنگی نیز بر پرورش روح و جسم با اهتمام همه جانبه به امر ورزش و تربیت بدنی به عنوان یک ضرورت تأکید شده است. با توجه به وسیع بودن مفهوم فرهنگ و معنویت، ارائه شاخص‌ها در ورزش کاری پیچیده است، با این حال جهت تسهیل در آن تقسیم‌بندی‌هایی صورت گرفت. تحلیل و بررسی شاخص‌های فرهنگی و معنوی یک کشور باید مبتنی بر معیارهایی باشد که در سطح ملی از ارزشمندی برخوردارند و در هر جامعه‌ای بنا بر محدوده خاص خود قابل توجه است (عابدی، رضوی، دوستی، احمدی، ۱۳۹۷: ۱۷).

یافته‌های پژوهش حاضر نشان داد که مؤلفه استقرار نام رصد فرهنگی ورزش با تأکید بر اجرای نظام‌نامه فرهنگی ورزش کشور بالاترین رتبه در شاخص فعالیت فرهنگی در ورزش دارد. ضرورت تدوین نظام‌نامه فرهنگ ورزش به دلیل حساسیت اثرگذاری آن بر روی جوامع و ورزشکاران از اهمیت بسزایی برخوردار است زیرا توسعه فرهنگ در ورزش به حوزه‌های مختلفی از جمله اجتماعی، اقتصادی و سیاسی ارتباط دارد و ایجاب می‌کند

که ایجاد نظام‌نامه فرهنگ ورزش و تدوین اصول فرهنگی آن جریان گسترده‌ای برای نهادینه کردن اصول فرهنگی در ورزش شکل گیرد. از سوی دیگر توسعه ورزش در کشور ما نیازمند چشم‌اندازی بلند مدت است، به همین دلیل برنامه‌ریزی جامع که در آن نقاط قوت‌ها، ضعف‌ها، فرصت‌ها و تهدیدهای فرهنگ در ورزش شناسایی شده و براساس آن چشم‌انداز و راهبردهای مناسب طراحی و تدوین شود، بسیار ضروری به نظر می‌رسد (پورمطیع، ۱۳۹۱).

خانواده و ورزش تربیتی جایگاهی ویژه در توسعه ورزش در بین جامعه دارد. تاثیرات روابط درون خانواده در طول زندگی افراد جایگاه مهمی در فرایند جامعه‌پذیری ورزشی افراد دارد. بنابراین این حیطه نیازمند توجه ویژه متولیان ورزش در جهت توسعه بعد جسمانی و فیزیکی، همگام با خانواده به اشاعه فرهنگ ورزش نیز پردازند. استقبال از ورزش با فرهنگ و نهادینه شدن فرهنگ ورزش در جریان جامعه‌پذیر شدن افراد در ارتباط است. مقبولیت ورزش در بین خانواده و پذیرش فرهنگ ورزش در جامعه بر نقش حیاتی ورزش در زندگی اثرگذار است. مخصوصاً که ورزش با دیگر جنبه‌های موفقیت در زندگی فرزندان ارتباط دارد (عابدینی، طالبی، ۱۳۹۶: ۱۳۵).

از سوی دیگر کم توجهی به امور فرهنگی در ورزش و بروز بداخلاقی‌هایی در فعالیت‌های ورزشی به دلیل ورود اعتبارات هنگفت دولتی در ورزش باشگاهی و حرفه‌ای و نیز ایجاد پدیده دلالتی در برخی از ورزش‌های پردرآمد تیمی و بهره‌گیری سیاسی و تبلیغاتی از ورزش به عنوان یک ابزار که باعث شده برخی از رسانه‌های ورزشی در جهت حفظ خود و درآمدزایی، بزرگنمایی چهره‌ها را صورت دهند و به حاشیه‌های ورزشی که زمینه بداخلاقی‌های بعدی را فراهم می‌کند دامن زده شود. نظارت در این زمینه نیز کمتر صورت گرفته و سوءاستفاده افراد سودجو از نبودن یک نظام‌نامه فرهنگی در ورزش باعث ضربه زدن به فرهنگ، معنویات و ارزش‌ها در ورزش می‌شود و ضروری است نظارت لازم از سوی ارگان‌ها در این رابطه صورت گیرد و در برنامه‌های مرتبط با آنها احکام فرهنگی صادر گردد (احمدزاده، موسوی، دوستی، ۱۳۹۱: ۱۹).

مسئولیت‌پذیری و وجدان اخلاقی در ورزش یکی دیگر از شاخص‌های فرهنگی می‌باشد و به معنی احساس تعهد و رفتار مسئولانه‌ای است که افراد به عنوان کنشگران اجتماعی در قالب نقش‌های خود در حوزه‌های اقتصادی، سیاسی، زیست محیطی، فرهنگی

و اجتماعی از خود بروز می‌دهند. این عامل، شاخص‌هایی مانند مسئولیت‌پذیری در برابر خود، دیگران و خدا، احترام به ارزش‌ها، نمادها، الگوهای فرهنگ ملی، آگاهی و مشارکت سیاسی و حضور فعال در صحنه سیاسی را در بر می‌گیرد (میریوسفی، سید جلیل‌نژاد، رحمتی، ۱۳۹۵: ۱۳۴). در همین راستا، فراهانی و همکاران (۱۳۹۳)، بهروان و بهروان (۱۳۹۲)، قاسمی و کشگر (۱۳۹۱)، روزخوش (۱۳۸۸)، مذهبی بودن، عمل خیر خواهانه و بشر دوستانه، صداقت، تحکیم و تقویت و ارتقای ارزش‌ها و فرهنگ انقلابی اسلامی و ملی در فعالیت‌های ورزشی، رعایت ارزش‌های فرهنگی، دینی و آداب و رسوم ملی در برنامه‌های ورزشی، پایبندی ورزشکاران به موازین اخلاقی جامعه، داشتن اخلاق نیکو توسط ورزشکاران و متدین و پایبند بودن به اعتقادات دینی را به عنوان شاخص‌های مسئولیت‌پذیری معرفی کرده‌اند (بهروان، بهروان، ۱۳۹۲: ۱۱؛ روزخوش، ۱۳۸۸؛ فراهانی، کشاورز، قاسمی، عزیزیان کهن، ۲۰۱۴: ۱۳۰؛ قاسمی، کشگر، ۱۳۹۴).

- اولویت‌بندی مؤلفه‌های شاخص معنوی ورزش کشور و اولویت‌بندی شاخص‌های

معنوی ورزش کشور:

از سوی دیگر، پژوهش حاضر نشان داد که در رتبه‌بندی مربوط به مؤلفه‌های شاخص معنوی ورزش نیز بیشترین میانگین رتبه مربوط به فعالیت معنوی در ورزش (۳/۸۱) و همچنین کمترین میانگین رتبه مربوط به هویت دینی در ورزش (۱/۳۴) بوده است. مؤلفه‌های شاخص فعالیت معنوی در ورزش شامل مبارزه نظام‌مند با ناهنجاری‌های دینی (معنوی) در میادین ورزشی با میانگین رتبه ۴/۲۹، صیانت و پاسداشت ارزش‌های معنوی در ورزش کشور با میانگین رتبه ۹/۵۷ و بهره‌گیری از ورزش به منظور تحقق اهداف معنوی با میانگین رتبه ۷/۴۳ می‌باشد. همچنین مؤلفه‌های شاخص هویت دینی در ورزش شامل ترویج فرهنگ قرآنی در جامعه ورزش کشور (جلسات انس با قرآن) با میانگین رتبه ۶/۴۳، اهتمام به تربیت نیروی انسانی با ایمان و پرانگیزه با میانگین رتبه ۷/۱۷، مقابله با تهاجم معنوی در ورزش کشور با میانگین رتبه ۳/۸۳ و هویت دینی و اعتقادی در ورزشکاران کشور با میانگین رتبه ۹/۱۵ می‌باشد.

یافته‌های پژوهش حاضر نشان می‌دهد که مؤلفه صیانت و پاسداشت ارزش‌های معنوی در ورزش کشور بالاترین رتبه را در شاخص فعالیت معنوی در ورزش دارا می‌باشد. ویژگی‌های معنوی از راه‌های مختلفی قابل دستیابی است این مسیرها فقط شامل احساسات

روان‌شناختی همانند رضایت باطنی و آرامش که ازدرون ناشی می‌شود نیست، بلکه شامل همه حیطه زندگی یک فرد و جامعه می‌شود. نشان دادن نمای معنویت براساس بر معرفت و حفظ و نگهداری از ارزش‌های معنوی در ورزش، خودشناسی انسان و شناخت جهان است (سرقین، ۲۰۱۵: ۳۰).

کم‌رنگ شدن معنویت بین ورزشکاران از نظر مریبان، مدیران عامل مهمی در شناسایی مؤلفه‌های تاثیر گذار بر آن را دارد. تحقیقات مختلفی بر اهمیت معنویت در موفقیت و سلامت روانی ورزشکاران تأکید نمودند (Hamilton, 2011; Benjamin, 2010). به نظر می‌رسد آشنا کردن بیشتر ورزشکاران با اصول دینی و مذهبی، ایجاد ارتباط و نشست‌های فکری بین ورزشکاران و روحانیون، ایجاد فضای معنوی و تأکید بر معنویت از طرف متولیان ورزش و تقویت مثبت ورزشکارانی که به معنویت و امور مذهبی اهمیت بیشتری می‌دهند باعث افزایش معنویت و اخلاق‌مداری بین ورزشکاران شود.

براساس پژوهش حاضر، سلامت معنوی به عنوان شاخصی در ورزش برای بهبود عملکرد مریبان و ورزشکاران معرفی می‌شود؛ ارتقای و سلامت معنویت ورزشکاران، گسترش فرهنگ اخلاق ورزشی و پیشگیری عدم رعایت نکات اخلاقی در ورزش با اشاعه ارزش‌های معنوی و اخلاقی، توسعه فرهنگ اخلاقی در فضاهای ورزشی واقعی و مجازی و آموزش و برنامه‌ریزی امکان‌پذیر است. بنابراین حیطه نیازمند توجه ویژه متولیان آموزش در حوزه‌های قهرمانی و حرفه‌ای و حتی آموزش و پرورش است. پیشنهاد می‌گردد پژوهش‌های آتی با تمرکز بر نقش سلامت معنوی در ویژگی‌های اخلاقی مریبان از جمله فلسفه اخلاق فردی، موقعیت‌های اخلاقی (حساسیت، قضاوت، انگیزش و شخصیت اخلاقی) و تصمیم‌گیری اخلاقی به دانش موجود در این زمینه بیفزایند (دانا، رفیعی، سبزی، گوزل‌زاده، ۱۳۹۷: ۲۰۱). در نهایت شناخت شاخص‌های فعالیت معنوی در ورزش می‌تواند ما را برای ترویج آن و در دسترس قرار دادن آن برای متولیان ورزش کشور کمک کند. شناسایی این شاخص‌های معنویت در ورزش مستلزم آشنایی با واژه معنویت و شناخت کامل ورزش می‌باشد. برخی از این شاخص‌های معنویت در ورزش کشور باعث رشد بهینه و روزافزون ورزش ما شده و می‌توانیم با فرهنگ غنی که داریم آن را به جهانیان عرضه بداریم (مرزبند، زکوی، ۱۳۹۱: ۸۴). البته تحقیقات در این زمینه همچنان باید ادامه یابد و محققان در پی کشف شاخص‌های اثر گذار بر ورزش باشند.

فهرست منابع

الف) منابع فارسی

- احمدزاده، احمد؛ موسوی، سید جعفر؛ دوستی، مرتضی (۲۰۱۴). شناسایی فرصت‌ها و چالش‌های فرهنگی ورزش استان مازندران. **پژوهش‌های معاصر در مدیریت ورزشی**، ۴(۷)، ۱۵-۲۹.
- استونز، رابرت (۱۳۸۷). **متفکران بزرگ جامعه‌شناسی**، ترجمه میردامادی، م؛ تهران: نشر مرکز.
- بلانچارد، کندل (۱۳۸۷). **مردم‌شناسی ورزش**. ناشران وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، سازمان میراث فرهنگی، مرکز مردم‌شناسی، نشر افکار. ترجمه علیرضا حسن زاده و حمیدرضا قربانی، چاپ اول.
- بهروان، حسین؛ بهروان، ندا (۱۳۹۲). تحلیل محتوای مفهوم سرمایه اجتماعی در احادیث امام رضا (ع). **تحقیقات فرهنگی ایران**، ۶(۳).
- بوردیو، پیر (۱۳۸۱). **نظریه کنش: دلایل علمی و انتخاب عقلانی**، ترجمه: مردیها، م. تهران: نقش و نگار.
- پورمطیع، امیر (۱۳۹۱). **برنامه راهبردی رشته علوم ورزشی**. طرح پژوهشی پژوهشگاه تربیت بدنی. حمیدی، مهرداد (۱۳۸۸). **تدوین اهداف کلان سیاست‌ها و راهکارهای اجرایی توسعه ورزش دانشجویی در قالب برنامه چهارم توسعه کشور**. پژوهشگاه تربیت بدنی و علوم ورزشی وزارت علوم، تحقیقات و فناوری.
- خبیری، محمد (۱۳۸۱). **بررسی تفاوت رعایت موازین اخلاقی بین بانوان ورزشکار و غیرورزشکار**. **حرکت**، شماره ۱۳.
- خولی، امین (۱۳۸۳). **ورزش و جامعه**. سمت، تهران
- دانا، امیر؛ رفیعی، صالح؛ سبزی، امیر حمزه؛ گوزل زاده، المیرا (۱۳۹۷). **تبیین الگوی ارتباطی سلامت معنوی با اخلاق حرفه‌ای در مربیان ورزشی**. **پژوهش در ورزش تربیتی**، ۶(۱۴): ۱۹۵-۲۱۶.
- راش، مایکل (۱۳۷۷). **جامعه و سیاست**، مقدمه جامعه‌شناسی سیاسی، ترجمه منوچهر صبوری، تهران: انتشارات سمت.
- رحمتی‌نژاد، رحیم؛ رحمتی، محمد مهدی؛ میریوسفی، سید جلیل؛ نژادسجادی، سید احمد (۱۳۹۵). **شناسایی عوامل و ملاک‌های مؤثر در توسعه فرهنگی در ورزش قهرمانی**. **مطالعات مدیریت ورزشی (پژوهش در علوم ورزشی)**، ۸(۴۰): ۶۱-۷۸.
- روز خوش، مهدی (۱۳۸۸). **تعیین و تعریف مؤلفه‌ها، زیرمؤلفه‌ها و شاخص‌های حوزه ورزش**. دبیرخانه شورای عالی انقلاب فرهنگی واحد علمی، مرکز مطالعات راهبردی.
- سند تفصیلی نظام جامع توسعه تربیت بدنی و ورزش کشور مطالعات تفصیلی توسعه ورزش سازمان تربیت بدنی جمهوری اسلامی ایران (۱۳۸۴). انتشارات سیب سبز، مرکز ملی مدیریت و توسعه ورزش کشور، چاپ اول.
- سند راهبردی نظام جامع توسعه تربیت بدنی و ورزش کشور (۱۳۸۳). شرکت راد سامانه.

سیف پناهی شعبانی، جبار؛ گودرزی، محمود؛ حمیدی، مهرزاد؛ خطیبی، امین (۱۳۹۰). طراحی استراتژی ورزش قهرمانی در کردستان. *نشریه مدیریت ورزشی*، ۳(۸): ۵۷-۷۳. صنایع، محمد (۱۳۸۴). *درآمدی کوتاه بر ظرفیت‌ها و شاخصه‌های توسعه فرهنگی*. اندیشه انقلاب اسلامی. ۱۳ و ۱۴: ۲۱۹-۲۳۰.

عابدی، احیا؛ رضوی، سید محمدحسین؛ دوستی، مرتضی؛ احمدی، سید عبدالحمید (۱۳۹۷). شناسایی ابعاد و رویکردهای توسعه فرهنگی ورزش و عوامل مؤثر بر آن. *فصلنامه مطالعات راهبردی ورزش و جوانان*، ۱۷(۴۲): ۹-۳۲.

عابدینی، صمد؛ طالبی، شیدا (۱۳۹۶). عوامل اجتماعی - فرهنگی مرتبط با میزان گرایش شهروندان به ورزش همگانی در خلخال. *جامعه‌شناسی کاربردی*، ۲۸(۱): ۱۳۱-۱۴۴.

عباسی بختیاری، رضا (۱۳۹۰). بررسی اثرات متقابل ورزش و فرهنگ. همایش ملی صنایع فرهنگی نقش آن در توسعه پایدار: -NCCIRSD01. https://www.civilica.com/Paper-NCCIRSD01-NCCIRSD01_057.html

عبدلی، بهروز (۱۳۸۹). *مبانی روانی-اجتماعی تربیت بدنی و ورزش*، انتشارات بامداد کتاب فتاحی، سروش (۱۳۸۸). تبیین جامعه‌شناختی مشارکت ورزشی دانشجویان. *پژوهشنامه علوم اجتماعی*، ۳(۴): ۱۴۵-۱۷۳.

فراهانی، ابوالفضل؛ کشاورز، لقمان؛ قاسمی، حمید؛ عزیزیان کهن، نسرین (۱۳۹۳). تحلیل سرمایه اجتماعی اعضای هیأت علمی دانشکده‌های تربیت بدنی ایران. *فصلنامه علمی - پژوهشی پژوهش‌های کاربردی در مدیریت ورزشی*، ۳(۱): ۱۲۷-۱۳۸.

فزونی سرقین، ف. مریم (۲۰۱۵). *رابطه فرهنگ ادبی و ورزش در ایران*. <http://www.uma.ac.ir>. قاسمی، حمید؛ کشگر، سارا (۱۳۹۴). *مبانی اجتماعی-فرهنگی ورزش*. بامداد کتاب.

کشگر، سارا؛ قاسمی، حمید؛ کارگر، غلامعلی (۱۳۹۵). تعریف فرهنگ ورزش و مؤلفه‌های آن با تکیه بر آرای متخصصان، ورزشکاران و دست‌اندرکاران ورزش کشور. *فصلنامه علمی-پژوهشی مطالعات مدیریت رفتار سازمانی در ورزش*، ۳(۴): ۱۱-۲۲.

گزارش برنامه ششم توسعه اقتصادی اجتماعی و فرهنگی ورزش (۱۳۹۴). معاونت توسعه منابع و پشتیبانی تدوین برنامه ششم توسعه.

مرادی، مهدی؛ هنری، حبیب؛ احمدی، عبدالحمید (۱۳۹۰). بررسی نقش چهارگانه رسانه‌های ورزشی در توسعه فرهنگ ورزش همگانی. *نشریه مدیریت ورزشی*، ۳(۹): ۱۶۷-۱۸۰.

مرزبند، رحمت‌الله؛ زکوی، علی اصغر (۱۳۹۱). شاخص‌های سلامت معنوی از منظر آموزه‌های وحیانی. *اخلاق پزشکی*، ۶(۲۰): ۶۹-۹۹.

مظفری، سید امیراحمد؛ الهی، علیرضا؛ عباسی، شهابت؛ احدپور، هنگامه؛ رضایی، زین العابدین (۱۳۹۱). *راهبردهای توسعه نظام ورزش قهرمانی ایران. مطالعات مدیریت ورزشی (پژوهش در علوم ورزشی)*، ۴(۱۳): ۳۳-۴۸.

منافی، فریدون؛ رمضانی‌نژاد، رحیم؛ گوهررستمی، رحیمیدرضا، دستوم، صلاح (۱۳۹۶). تحلیل روند توسعه ورزش دانشگاهی ایران در برنامه‌های کلان اول تا پنجم توسعه. *مدیریت و توسعه ورزش*، ۶(۱): ۶۷-۸۶.

میریوسفی، سید جلیل؛ سیدجلیل نژاد، رحیم؛ رحمتی، محمدمهدی (۱۳۹۵). بررسی نقش توسعه فرهنگ اجتماعی در توسعه فرهنگی ورزش قهرمانی. *مدیریت منابع انسانی در ورزش*، ۴(۱)، ۱۳۱-۱۴۶

نادریان، مسعود (۱۳۸۴). *مبانی جامعه‌شناسی در ورزش*. انتشارات هنرهای زیبا (اصفهان): ۴۲۴.
هاشمی، سیدضیا؛ مرادی، رامین. (۱۳۸۹). بررسی نقش خانواده در جامعه‌پذیری ورزشی، *مجله جامعه‌شناسی ایران*، ۱۱(۴). ۱۴۳-۱۶۸.

ب) منابع لاتین

- Benjamin, J. (2010). *Pressure to perform: Spirituality in sport*.
- Coakly, J. (2001). *Sport In Society*, Boston: McGraw-Hill, Routledge.
- Geertz, C. (2000). *Deep play: Notes on the Balinese cockfight*. In *Culture and Politics* (pp. 175-201): Springer.
- Ghofrani, M. (2011). *The Design And Codification Of A Championship Development Strategy In Golestan Province*.
- Hamilton, M. (2011). *Sport and Spirituality: An Introduction*.
- Mozaffari, S. A. A., Ellahi, A. R., Abbasi, Sh., Ahadpour, H., & Rezaei, Z. (2012). Development strategies of the athletic sport. *Sport Management Studies*, 4 (13) 33-48.
- Rouse, P. (1993). The politics of culture and sport in Ireland: a history of the gaa ban on foreign games 1884-1971. *The International Journal of the History of Sport*, 10, 333-360.
- Safabakhsh, M. (2007). *The development of sports culture. (Research projects)*. Physical Education Organization of Islamic Republic of Iran. Vice-chancellor and the Provinces, National Office Management and Development of Sports in Iran(1-338).
- Strauss, A., & Corbin, J. M. (1997). *Grounded theory in practice*: Sage.
- Watson, A. (2011). *A developmental approach to measuring spiritual maturity from a Christian perspective*. Oklahoma State University